

**ҮНДЭСТЭН ДАМНАСАН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТТАЙ ГЭМТ ХЭРЭГТЭЙ
ТЭМЦЭХ ЧИГ ҮҮРЭГ БҮХИЙ БАЙГУУЛЛАГЫН ОЛОН УЛСЫН БА
ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**
(Харьцуулсан судалгаа)

Р.Хатанбаатар, А.Пагма

Орчин үед үндэстэн дамнасан гэмт хэрэгтэй хийх тэмцлийг улс орнууд хамтын хүчээр хийх, олон улсын гэрээ, хэлэлцээр, конвенц, үндэсний хууль тогтоомжийн үндсэн дээр болон олон улсын байгууллагуудын хүрээнд хамтран ажиллах чиглэлээр эрчимжүүлж байна. Үүнд НҮБ асар их үүрэг гүйцэтгэж байгаа бөгөөд түүний бүтцийн байгууллагууд, институтууд, тусгай конгрессууд энэ чиглэлд чухал үйл ажиллагаа явуулж байна.

2001 онд байгуулагдсан НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлийн дэргэдэх Терроризмын эсрэг Хороо (*Counter-Terrorism Committee*) нь НҮБ-ын гишүүн улс орнуудын террорист үйлдлийг зайлуулах хүчин чадавхийг бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой ба улс, орнуудын урилгаар тухайн улсад очиж терроризмтай тэмцэхэд ямар тусламж үзүүлэх талаар танилцах, техник туслалцаа үзүүлэх, орон тус бүр өөрийн улсын терроризмтай хийж буй тэмцлийн талаар илтгэл бэлтгэн энэ үндсэн дээр тус Хороо ба гишүүн орон хамтран ажиллах, терроризмтай тэмцэх ажлын тэргүүний арга, туршлага, төрөлжсөн хууль, стандартын талаар эмхэтгэл гаргах, олон улсын, бүс нутгийн төрөлжсөн байгууллагуудтай тусгай зөвлөгөөн зохион байгуулах зэрэг олон чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг.

НҮБ-ын Мансууруулах бодис, гэмт хэрэгтэй тэмцэх газар нь (*United Nations Office on Drugs and Crime*) гэмт хэрэгтэй тэмцэх хөтөлбөрийнхөө үндсэн дээр үндэстэн дамнасан гэмт хэрэг, авлига, терроризм, хүний наймаатай хийх тэмцэлд онцгой анхаарал хандуулдаг ба түүний стратегийн үндэс нь эдгээр гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд олон улсын хамтын ажиллагаа, харилцан туслалцах явдал юм. Тус газар нь хууль хүндэтгэх, шударга үнэнч байх соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх, гэмт хэрэг, авлигатай хийх тэмцэлд иргэний нийгмийн оролцоог дэмжих талаар ихээхэн хүчин чармайлт гарган ажилладаг.

Мансууруулах бодис, гэмт хэрэгтэй тэмцэх газар 2000 онд батлагдсан Үндэстэн дамнасан гэмт хэргийн эсрэг НҮБ-ын Конвенц, түүний протоколууд, НҮБ-ын авлигийн эсрэг конвенц зэрэг гэмт хэргийн эсрэг олон улсын эрх зүйн томоохон баримт бичгийг боловсруулахад оролцож, түүнийг улс орнууд соёрхон батлах, амьдралд хэрэгжүүлэхэд нь туслалцаа үзүүлдэг.

Тус газар нь үйл ажиллагааныхаа чиглэлээр НҮБ-ын Терроризмын эсрэг дэлхийн хөтөлбөр, Мөнгө угаахын эсрэг дэлхийн хөтөлбөр, Хүн худалдаалахын эсрэг дэлхийн санаачилга зэрэг олон хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна.

2000 онд батлагдан 2003 оны 9 дүгээр сараас эхлэн хүчин төгөлдөр болсон зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх олон улсын гол баримт бичиг болох НҮБ-ын Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенц нь улс орнууд уг гэмт хэрэгтэй үр дүнтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх хамтын ажиллагааг зохион байгуулахад чухал хувь нэмэр оруулж байна.

Тус Конвенцид юуны өмнө гэмт хэрэг дараах тохиолдолд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг болно гэдгийг тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Зохион байгуулалттай гэмт хэрэг нэгээс илүү улсад үйлдэгдсэн,
2. Нэг улсад үйлдэгдсэн гэхдээ гэмт хэрэг үйлдэх үе шатны бэлтгэх, завдалт, төлөвлөлт, удирдах хяналтын үндсэн хэсэг өөр улсад гүйцэтгэгдсэн,
3. Нэг улсад үйлдэгдсэн гэхдээ нэгээс илүү улсад гэмт хэргийн үйл ажиллагаа нь явагддаг зохион байгуулалттай гэмт бүлэглэл оролцсон,

4. Нэг улсад үйлдэгдсэн гэхдээ бодит үр дагавар нь нөгөө улсад илэрсэн гэсэн байдлаар авч үзэж байна.

Мөн Конвенц нь үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх дараах үндсэн чиглэлүүдийг тодорхойлсон. Үүнд:

- Гишүүн орнууд Конвенцид дурдсан эрүүгийн хэргүүдийг санаатайгаар үйлдсэн тохиолдолд авах арга хэмжээг хуульчилсан байх, тухайлбал, мөнгө угаах гэмт хэрэг, авлига гэх мэт,
- Зохион байгуулалттай бүлэглэлийн бүрэлдэхүүнд үйлдсэн бүх гэмт хэргийг ноцтой хэргийн ангилалд хамруулах,
- Энэ чиглэлд бий болгож буй үндэсний хууль эрх зүйн зохицуулалтын талаар НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад илтгэх тогтолцоог үндэстэн дамнасан гэмт хэрэгтэй тэмцэх механизм гэж үзэх,
- Гишүүн орнуудын үндэсний хууль, эрх зүйн зохицуулалтад харшлахгүй аливаа тусламж, гэмт хэргээс олсон орлого, хөрөнгө, гэмт хэрэг үйлдэх зэвсэг хэрэгслийг хураах, гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэх, эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх зэрэг чиглэл болно.

Интерпол

Интерпол бол дэлхийн амгалан, аюулгүй байдлын төлөө улс орнуудын цагдаагийн байгууллагууд хамтран ажиллахын тулд нэгдсэн хамгийн том олон улсын цагдаагийн байгууллага юм. Тус байгууллагад одоогоор 190 гаруй орон гишүүнээр элсэн орсон байна. Үндсэн зорилго нь эрүүгийн хэрэгтэй тэмцэхэд цагдаагийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг зохицуулах, нэгдсэн бодлого хэрэгжүүлэх бөгөөд мөн олон улсын хэмжээний эрэн сурвалжлах ажиллагааг координаци хийх, хүний наймаа, зохион байгуулалттай гэмт хэргийн бүлэглэлүүд, хар тамхины хууль бус наймаа, эдийн засгийн болон өндөр технологийн гэмт хэрэг, хуурамч мөнгө, үнэт цаас хуурамчаар үйлдэх гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилготой. Сүүлийн жилүүдэд нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах, терроризмтай тэмцэхэд ихээхэн анхаарч байгаа.

Интерпол нь техникийн болон оператив үйл ажиллагааг дэмжих өндөр технологийн дэд бүтцийг бий болгосон бөгөөд улс орнуудын цагдаагийн байгууллагууд ажлаа гүйцэтгэхдээ уг бүтцэд нэвтрэн ашиглах боломжийг бүрдүүлдэг. Мөн цагдаагийн ажилтнуудыг тодорхой чиглэлээр сургах, мөрдөх ажиллагаанд экспертийн дэмжлэг үзүүлэх, шаардлагатай мэдээллээр хангах, хамгаалагдсан холбооны шугам ашиглуулах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг.

Интерпол нь улсуудын цагдаагийн байгууллагууд хамтран ажиллахад нь туслах, тэр байтугай хоорондоо дипломат харилцаагүй улсуудын цагдаагийн байгууллагууд ч хамтран ажиллахад нь туслах ажлыг бас гүйцэтгэдэг. Ингэхдээ тухайн орнуудын хууль тогтоомжийн хүрээнд ажиллахыг чухалчлана. Интерполын Үндсэн дүрмээр тус байгууллага нь улс төр, цэрэг, шашин, арьс өнгөний шинж чанартай ямарч үйл ажиллагаанд оролцохгүй.

Интерполын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын газар нь Францийн Лион хотод байрлан хоногийн 24 цагаар тасралтгүй ажилладаг. Мөн дэлхий даяар 7 бүс нутгийн офистой бөгөөд Нью-Йоркт НҮБ-ын дэргэд, Брюссельд Европын холбооны дэргэд тус тус төлөөлөгчийн газартай. Бүх 190 гишүүн орон нь өндөр мэргэжлийн ажилтнуудаас бүрдсэн.

Үндэсний төв товчоог ажиллуулдаг. Интерполын Үндэсний төв товчоод нь тухайн улс бүрийнхээ цагдаагийн байгууллагыг Интерполын нэгдсэн сүлжээтэй холбон ажиллах үүрэгтэй.

Бүтэц, удирдлага.

Интерполын удирдах байгууллага нь Ерөнхий ассамблей болон Гүйцэтгэх хороо. Удирдах дээд байгууллага болох Ерөнхий ассамблей нь гишүүн орон бүрээс томилогдсон төлөөлөгчдөөс бүрдэх бөгөөд жил бүрийн хуралдаанаараа бодлого, үйл ажиллагаа, ажлын арга барил, санхүү, хөтөлбөр зэрэг гол чухал асуудлаар шийдвэр гаргадаг.

Гүйцэтгэх хороог Ерөнхий ассамблейгаас сонгон байгуулах бөгөөд Интерполын ерөнхийлөгч толгойлно. Байгууллагын удирдлагыг хэрэгжүүлж, жил бүрийн Ерөнхий ассамблейгаас гаргасан шийдвэрийн хэрэгжилтэнд хяналт тавин ажиллана. Интерполын Ерөнхийлөгчийг оролцуулаад 13 гишүүнтэй бөгөөд жилд 3 удаа хуралдана.

Байгууллагын өдөр тутмын үйл ажиллагааг Ерөнхий нарийн бичгийн даргын газар болон Үндэсний төв товчоод гүйцэтгэнэ.

Тэргүүлэх зорилтууд

Интерполоос 2011-2013 онуудад хэрэгжүүлэх үндсэн зорилт, хөтөлбөрийнхөө хүрээнд дараах стратегийн тэргүүлэх зорилтуудыг тавин ажиллаж байна:

1. Холбооны нэгдсэн аюулгүй сүлжээгээр бүх 190 Үндэсний төв товчоод болон бусад эрх бүхий хууль сахиулах байгууллагууд, стратегийн түншүүдээ холбосноор чухал шаардлагатай мэдээллийг шуурхай хүргэх, авах нөхцөл бүрдүүлэх,
2. Гишүүн орнууддаа тасралтгүй хоногийн 24 цагаар өргөн хүрээтэй оператив тусалцаа, үүний дотор онцгой байдал, хямралын үед үзүүлэх тусалцаагаа өргөтгөх, хариу үйлдлийн хугацааг багасгах, цаашдын үйлдэл нь аль болох иж бүрэн байхад анхаарах, томоохон арга хэмжээний аюулгүй байдлыг хангах, байгалийн гамшигт өртөгсдийг шуурхай илрүүлэх,
3. Хууль сахиулах байгууллагын ажилтнуудыг сургах, олон улсын цагдаагийн үйл ажиллагааны стандартыг дээшлүүлэх, цагдаагийн дэд бүтцийн аюулгүй байдлыг сайжруулах,
4. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд туслахын тулд өндөр чанарын мэдээллийн үйлчилгээ, аналитик боломж, бусад шинэ технологийн боломжоо сайжруулах, оргодлууд, хил дамнасан гэмт хэрэгтнүүдийн байрлалыг тогтоох, таних, баривчлахад туслах.

Эрх зүйн актууд

Интерпол нь өөрийн хил дамнасан үйл ажиллагаагаа үр дүнтэй явуулахын тулд чиг үүргээ олон улсын эрх зүйд яв цав нийцүүлсэн байх шаардлагатай. НҮБ-ын дэргэдэх олон улсын байгууллагууд Интерполыг хүлээн зөвшөөрсөн байдаг ба Төв штаб байрлаж буй Франц улс болон салбарууд байрлаж буй бусад улсуудтай гэрээ байгуулсан байдаг.

Интерполын Үндсэн хууль нэртэй олон улсын гэрээнд 1956 онд анх байгуулсан улсуудыг тус байгууллагын гишүүн гэж заасан байдгаас гадна 1956 оноос хойш улсуудыг хэрхэн элсүүлэх процедурыг заасан байдаг. Үндсэн хуульд Интерполын үндсэн зорилго, чиг үүргийг заасан. Ерөнхий төрлийн эрүүгийн хэрэгтэй тэмцэх, бүх эрүүгийн цагдаагийн газруудын хоорондын хамтын ажиллагааг аль болох өргөн хэмжээтэй байлгах Интерполын мандатыг уг Үндсэн хуулиар тогтоожээ. Мөн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалт, дотоод бүтцийн хэсгүүдийн үүрэг роль, санхүү, бусад байгууллагуудтай харилцах зэрэг асуудлыг заасан.

Үндсэн хуулийн хамгийн гол үзэл санаа бол цагдаагийн олон улсын хамтын ажиллагаа нь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын үзэл санааг дээдлэх зарчимд тулгуурлана

гэж заасанд оршино. Хүний эрхийг хүндэтгэх энэ бодлого нь Интерпол аливаа үйл ажиллагаандаа олон улсын шүүхийн байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллаж, хувь хүний тухай мэдээллийг нямбай боловсруулах зарчмаар хэрэгждэг.

Үүнээс гадна Үндсэн хуулийн нэмэлт болох доорх баримт бичгүүд Интерполын эрх зүйн үндсийг тодорхойлно:

- Ерөнхий Регламент
- Ерөнхий Ассамблейн процедурын дүрэм
- Гүйцэтгэх хорооны процедурын дүрэм
- Санхүүгийн зохицуулах дүрэм
- Мэдээлэл боловсруулалтыг зохицуулах дүрэм
- Интерполын файлд хандах болон мэдээллийг хянах дүрэм.

Эдгээр үндсэн дүрмүүдийг дагаж мөрдүүлэхийн тулд хэд хэдэн түвшний хяналтын систем тогтоосон байна. Үндэсний төв товчоод, Ерөнхий нарийн бичгийн даргын газар болон бие даасан мониторингийн байгууллага болох Интерполын файлын хяналтын комисс тус тусын түвшинд энэ хяналтыг хэрэгжүүлдэг. Үүнээс гадна хувь хүний мэдээллийг хамгаалах, мэдээлэл үнэн зөв байх, мэдээлэлтэй холбоотой үйл ажиллагаа нь хуулийн хүрээнд байх зорилгын үүднээс бүх гишүүн 190 орны цагдаагийн байгууллагуудын хоорондын мэдээлэл солилцох үйл ажиллагаа хатуу тогтоосон журмын хүрээнд хэрэгждэг.

Мөн олон улсын хэмжээний гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилгын үүднээс НҮБ, ЕХ болон бусад олон улсын байгууллагуудтай хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулсан байна.

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

Тус улсад ХБНГУ-ын үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, чөлөөт ардчилсан нийгмийн үндэс, түүний оршин тогтнолд заналхийлсэн аюулаас сэргийлэх зорилго бүхий гурван үндсэн байгууллага буюу тусгай албад болох Холбооны тагнуулын алба (г *Bundesnachrichtendienst*, BND), Германы Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба (г *Bundesamt für Verfassungsschutz*, BfV), Цэргийн сөрөх тагнуулын алба, (гер. *Amt für den militärischen Abschirmdienst*, MAD) үйл ажиллагаа явуулдаг байна. Эдгээр 3 байгууллагаас үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх асуудалтай шууд холбоотой үйл ажиллагаа явуулдаг Холбооны тагнуулын алба, Германы Үндсэн хуулийг хамгаалах Холбооны албаны талаар авч үзье.

Холбооны тагнуулын алба

Холбооны тагнуулын алба нь ХБНГУ-ын Холбооны канцлерын тамгын газрын (гер. *Bundeskanzleramt*) шууд удирдлага дор үйл ажиллагаагаа явуулдаг гадаад тагнуулын алба юм. Тус алба нь дэлхий даяар 300 гаруй салбартай, нийт 7000 орчим албан хаагчтай юм⁹⁰.

Холбооны тагнуулын албаны чиг үүрэг нь ХБНГУ-ын үндэсний аюулгүй байдал, гадаад бодлогод ач холбогдол бүхий гадаад мэдээллийг цуглуулж, дүгнэн шинжлэх явдал юм. Тус байгууллагын үйл ажиллагаа нь дараах хоёр хүрээнд хуваагддаг. Үүнд:

- Герман улсын хувьд улс төр, эдийн засгийн ач холбогдол бүхий гадаадын улс орны улс төр, эдийн засгийн талаарх мэдээллийг (оролцогчид, бүтэц, үйл явц, бүтээн байгуулалт, “ноу-хау”) олж авах, цуглуулах,

⁹⁰BND-information-Brochure(in German). <http://www.bnd.bund.de/>

- Шийдвэр гаргагчдын мэдэлд шилжүүлэх зорилгоор цуглуулсан мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, үнэлгээ өгөх, гадаад үйл явцын эцсийн үр дүнг тооцох зэрэг болно.

Холбооны тагнуулын алба нь Холбооны засгийн газрыг олон улсад болж буй үйл явдлын мэдээллээр тогтмол хангадаг ба ингэхдээ дэлхийн аль бүсэд зөрчил гарч болох, хаана германы экспорт ашиглагдаж байгаа болон түүнийг зохисгүй зорилгоор ашиглаж болзошгүй эсэх, санаа зовинох асуудал бий эсэх, олон улсын терроризм, “мөнгө угаах”, зэвсэг, хар тамхины хууль бус наймаа хэний эсрэг чиглэж байгаа зэрэг олон асуудлын талаарх мэдээллээр хангадаг байна.

Зохион байгуулалтын бүтцийн хувьд Холбооны тагнуулын албыг тус албаны Ерөнхийлөгч толгойлдог бөгөөд 3 дэд ерөнхийлөгчтэй нийт 11 газартай юм.

Үүнд:

1. Нөхцөл байдлын төв (GL)
2. Үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх газар (UF)
3. Гадаад харилцааны газар (EA)
4. Техникийн тагнуулын газар (TA)
5. А бүс (LA), Б (LB) бүсийн орнуудын газар
6. Олон улсын терроризм ба зохион байгуулалттай гэмт хэргийн газар (TE)
7. Үй олноор устгах зэвсэг, цэргийн техникийг үл дэлгэрүүлэх асуудлын газар (TW)
8. Дотоод аюулгүй байдлын газар (SI)
9. Мэдээллийн технологийн газар (TU)
10. Ерөнхий үйлчилгээний газар (ZY)
11. Нүүлгэлт, шилжилтийн газар (UM) зэрэг газар болно.

Холбооны тагнуулын албаны дээрх газруудаас бидний судалгааны асуудалтай холбоотой үйл ажиллагаа явуулдаг хэлтэс нь Олон улсын терроризм ба зохион байгуулалттай гэмт хэргийн газар (TE) бөгөөд тус газар нь олон улсын терроризм, зохион байгуулалттай гэмт хэргийн дотор хар тамхины хууль бус наймаа, хууль бус шилжилт хөдөлгөөн, мөнгө угаах зэрэг хэлбэрүүдэд гол төлөв анхааран ажилладаг ажээ.

Олон улсын терроризм ба зохион байгуулалттай гэмт хэргийн газар нь Холбооны тагнуулын албаны бүтцэд зөвхөн өөрийн албаны хүрээнд мэдээлээ олж аван, өөрөө дүгнэн, үнэлж шинжилдэг алба юм.

TE газар нь гадаадын тагнуулын ба аюулгүй байдлын олон байгууллага болон нийгмийн аюулгүй байдлыг хамгаалах үүднээс дотоодын аюулгүй байдлын байгууллагуудтай хамтран ажилладаг байна. Тус газар нь Терроризмын эсрэг Нэгдсэн Төв, Берлин дэх Интернетийн Нэгдсэн Төв, Подстам дахь Хууль бус шилжилт хөдөлгөөний судалгааны Төв зэрэг байгууллагт Холбооны тагнуулын албыг төлөөлдөг ажээ.

Холбооны тагнуулын албаны чиг үүрэг, эрх хэмжээ, үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг “Холбооны Тагнуулын Албаны Хууль”-иар (Federal Intelligence Service Act) зохицуулдаг. Германы тусгай албад нь тус тусдаа үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалттай боловч нийтлэг, ерөнхий зохицуулалт нэлээдгүй байдаг тул доор энэ талаар бичсэн болно.

Германы Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба

Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба нь (г *Bundesamt für Verfassungsschutz*) Германы Дотоодхэргийн яаманд харьяалагддаг дотоод тагнуулын алба юм. Тус байгууллагын үндсэн чиг үүрэг нь ХБНГУ-ын үндсэн хуульт байгууллын эсрэг чиглэсэн үйлдэл, санаархлын талаарх мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, холбооны байгууллагуудын болон улс

орны аюулгүй байдлыг хангах явдал юм. Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны албаны анхаарлын төвд хэт барууныхан, тухайлбал, неонацист намууд, хэт зүүнийхэн, лалын ба бусад гадаадын харьяалалтай хэт даврагсдын байгууллагууд, гадаадын тагнуулын үйл ажиллагаа оршдог байна.

Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба нь захиргааны төв хэлтсээс (Z хэлтэс) гадна дараах тусгай 6 хэлтэстэй. Үүнд:

- 1 дүгээр хэлтэс-Үндсэн хуулийн хамгаалалтын үндсэн асуудлууд, тайлагнал, мэдээллийн хамгаалалт, ажиглалт, тагнуулын техник
- 2 дугаар хэлтэс- Барууны хэт даврагсад ба терроризм
- 3 дугаар хэлтэс- Зүүний хэт даврагсад ба терроризм
- 4 дүгээр хэлтэс- Сөрөх тагнуул, улсын нууцын хамгаалалт, ажил хаялтын эсэргүүцлээс хамгаалах
- 5 дугаар хэлтэс- Германд амьдардаг гадаадынхны зүгээс улсын аюулгүй байдалд заналхийлсэн экстремист үйлдэл, санаархлаас сэргийлэх
- 6 дугаар хэлтэс- Лалын хэт даврагсад, лалын терроризм зэрэг болно.

Германы тусгай албад, түүний дотор Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны албаны үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс нь ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн 73, 87 дугаар зүйлийн заалтууд болдог бол түүний үйл ажиллагааны хэм хэмжээг 1990 онд батлагдсан “Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны албаны тухай хууль” буюу “Үндсэн хуулийг хамгаалах хууль”-иар (Bundesverfassungsschutzgesetz) зохицуулдаг ба энэхүү хуульд 2007 онд тус албаны эрх хэмжээг нэлээд өргөтгөсөн нэмэлт өөрчлөлтүүд орсон байна.

Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба нь чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ шаардлагатай бүх мэдээлэл, үүний дотор хувийн мэдээллийг ч цуглуулах, боловсруулах, ашиглах эрхтэй ба нууцаар мэдээлэл цуглуулах бүх арга, хэрэгсэл, тагнуулын сүлжээ, ажиглалт, дуун болон дүрст бичлэг, нууц бичлэг, халхавчийн бичиг баримт, машины “өнгөлөн далдалсан” дугаар хэрэглэдэг. Харин энэ бүхнийг ямар тохиолдолд хэрхэн ашиглахыг албаны заавар, журамд нарийвчлан заасан байдаг ба Дотоод хэргийн яамтай заавал зөвшилцсөн байх ёстой, яам цааш нь парламентын хяналтын комисст мэдээлдэг журамтай.

Үндсэн хуулийг хамгаалах мужийн албад нь мөн хуулийн дагуу мэдээлэл цуглуулан үнэлж дүгнэн Холбооны албанд шилжүүлдэг ба хэрэв бусад мужийн ийм албанд тэрхүү мэдээлэл шаардлагатай бол мөн тэдэнд шилжүүлдэг.

Ер нь тусгай албадын үйл ажиллагааны эрх хэмжээг ерөнхий ба тусгай гэж хуваадаг ба эдгээр эрх хэмжээ нь тусгай албадын тус тусын хуульд тусгагдсан байхын зэрэгцээ олон зохицуулалтын хувьд эдгээр хуульд “Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны албаны тухай хууль”-ийн тэддүгээр зүйлээр зохицуулагдана гэсэн заалт байдаг нь тухайн байгууллагууд олон тохиолдолд ижил төрлийн эрх эдэлдэг болохыг харуулж байна.

Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба, Холбооны тагнуулын алба зэрэг байгууллагууд нь зарим тохиолдолд банк, санхүүгийн байгууллагаас санхүү, зээлийн мэдээллийг шаардах эрх эдэлдэг. Ингэснээр хөрөнгө оруулалт, мөнгөн гуйвуулгын асуудлаар банкны данс эзэмшигчдын талаар мэдээлэл авах боломжтой болж үүний дүнд жишээ нь террорист бүлэглэлүүдийн санхүүгийн нөөц, учруулж болзошгүй аюулыг урьдчилан тооцох боломжтой болдог. Үүний зэрэгцээ мөнгөн гуйвуулгын талаарх мэдээлэл нь алан хядах үйл ажиллагаа төлөвлөж, бэлтгэж байсныг нотлох баримт болдог байна.

Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба нь шуудан илгээгчдийн нэр, хаягийн талаарх мэдээллийг шуудангийн албадаас гаргуулан авах эрхтэй ба эдгээр албад энэхүү мэдээллийг өгөх зайлшгүй үндэслэл байгаа тохиолдолд ийм мэдээллийг заавал гаргаж өгөх үүрэгтэй ажээ.

Түүнчлэн тус Алба нь нислэгийн компаниудаас нислэгийн чиглэл, зорчигчдийн нэрсийн талаар болон холбоо, үүрэн телефоны компаниудаас сэжиглэгдэж буй хэрэглэгчдийн талаарх мэдээллийг авах эрхтэй. Холбооны тагнуулын алба мөн ийм эрхтэй юм. Мөн эдгээр тусгай албад гар утасны эзэмшигч, байрлалыг тогтоох зорилгоор IMSI-Catcher гэсэн хэрэгсэл ашиглах тусгай зөвшөөрөлтэй байдаг.

Үндсэн хуулийг хамгаалах холбооны алба нь цуглуулж, дүгнэсэн мэдээллээ Холбооны эрүүгийн цагдаагийн албанд шилжүүлэн өгдөг ба Эрүүгийн цагдаагийн алба нь хууль, хяналтын бусад арга хэмжээг, тухайлбал, орон байранд нь нэгжлэг хийх, баривчлах зэрэг арга хэмжээ авдаг байна.

ХБНГУ-д тагнуулын буюу тусгай албад, хууль сахиулах байгууллагууд, юуны өмнө цагдаагийн байгууллагын эрх хэмжээг хооронд нь тов тодорхой зааглаж ялгасан байна. Тухайлбал, тусгай албад нь тагнуулын превентив (preventive)⁹¹ үйл ажиллагаа явуулдаг ба ихэнх төлөв улсын аюулгүй байдалд заналхийлсэн бодит аюулын талаарх мэдээллийг цуглуулдаг бол цагдаагийн байгууллагын үндсэн үүрэг нь хууль сахиулах явдал бөгөөд тодорхой гэмт хэргийг мөрдөн илрүүлж, таслан зогсоохын тулд хүч, албадлага хэрэглэх давуу эрх эдэлдэг. Харин тусгай албад нь чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ ямарч албадлагын арга хэрэглэх эрхгүй байдаг. Өөрөөр хэлбэл, баривчлах, нэгжлэг хийх, эд юмсыг хураах эрх эдэлдэггүй байна.

ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн 10 дугаар зүйлд шуудан харилцаа, утасны яриа бусад харилцаа холбоо халдашгүй дархан байна гэж хуульчилсан ба энэхүү эрхийг хязгаарлах шаардлага, боломж нь хуулиар олгогдсон байх ёстой. Иймд тусгай албад ямар зорилгоор, ямар тохиолдолд, ямар гэмт хэрэгтэй холбоотой тодорхой хүмүүсийн үндсэн эрхийг хязгаарлаж утасны яриаг чагнах, шуудан холбоог нь шалгаж болохыг G-10 хуулиар тодорхойлсон байна.

Тус улсад тусгай албадын үйл ажиллагаанд парламент, засгийн газрын зүгээс тавих хяналтын бүхэл бүтэн тогтолцоо ажилладаг гэж хэлж болно. Тухайлбал, тусгай албад албан үүргээ биелүүлэхдээ иргэдийн Үндсэн хуулиар олгогдсон үндсэн эрхийг зөрчин эрх мэдлээ хэтрүүлэхгүй байх нөхцөлийг хангах үүднээс Парламентын хяналтын комисс, G-10 комиссууд тусгай албадын үйл ажиллагааг хянах хуулиар олгогдсон өргөн эрх мэдэл эдэлдэг.

Оросын Холбооны Улс

ОХУ-ын гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагын холбооны байгууллага болох Оросын Холбооны Улсын Аюулгүй байдлын алба нь 1995 онд байгуулагдсан ба Ерөнхийлөгчийн удирдлага дор үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Тус байгууллага нь хуулиар олгогдсон эрх мэдлийнхээ хүрээнд ОХУ-ын аюулгүй байдлыг хангах зорилтыг шийдвэрлэдэг.

ОХУ-ын Аюулгүй байдлын албаны үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг 1995 онд батлагдсан “Холбооны аюулгүй байдлын албаны тухай”⁹², “Оператив-эрэн сурвалжлах ажиллагааны тухай”⁹³ хуулиуд болон 2003 онд Ерөнхийлөгчийн зарилгаар батлагдсан “Холбооны

⁹¹Урьдчилан сэргийлэх, урьдчилан тооцох

⁹²Федеральный закон “О федеральной службе безопасности”

⁹³Федеральный закон “Об оперативно-розыскной деятельности”

аюулгүй байдлын алба, түүний бүтцийн тухай Журам”⁹⁴ зэрэг хууль эрх зүйн баримт бичгээр тодорхойлсон байна.

“Холбооны аюулгүй байдлын албаны тухай” хуулийн дагуу тус алба нь сөрөх тагнуулын ажиллагаа ба гэмт хэрэгтэй тэмцэх гэсэн үндсэн хоёр чиг үүрэгтэй бөгөөд үйл ажиллагаа нь дараах чиглэлтэй байна. Үүнд:

- сөрөх тагнуулын ажиллагаа,
- терроризмтай тэмцэх,
- гэмт хэрэгтэй тэмцэх,
- тагнуулын ажиллагаа,
- хил хамгаалах,
- мэдээллийн аюулгүй байдал зэрэг болно.

Холбооны аюулгүй байдлын байгууллагууд нь тагнуул, сөрөх тагнуул, хил хамгаалах, мэдээллийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиг үүргийн зэрэгцээ хуулийн дагуу гадаадын тагнуул, террорист ажиллагаа, зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, авилга, зэвсэг болон хар тамхины хууль бус наймаа, хил дамнасан дамын наймаа зэрэг гэмт хэргийг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох ба тэдгээрийн хэрэг бүртгэл, урьдчилан мөрдөн байцаах ажиллагаа нь тус албаны чиг үүрэгт багтдаг байна. Түүнчлэн ОХУ-ын үндсэн хуульт байгууллыг хүчээр өөрчлөх зорилго бүхий хууль бус зэвсэгт болон гэмт бүлэглэлүүд, нийгмийн байгууллага болон тодорхой хүмүүсийн үйлдлийг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох нь мөн Холбооны аюулгүй байдлын байгууллагуудын чиг үүрэг юм.

Холбооны аюулгүй байдлын албаны байгууллагуудад дараах байгууллагууд багтдаг. Үүнд:

- ОХУ-ын Аюулгүй байдлын алба,
- ОХУ-ын Аюулгүй байдлын албаны бүс нутаг, орон нутгийн байгууллагууд,
- Оросын Аюулгүй байдлын албаны Оросын зэвсэгт хүчин, цэргийн бусад салбар, нэгтгэл дэх салбар байгууллагууд,
- Хил хамгаалах алба, аюулгүй байдлын албаны хилийн албад,
- Аюулгүй байдлын албаны зарим чиг үүргийн хэрэгжүүлдэг ба тус албаны үйл ажиллагааг хангадаг аюулгүй байдлын бусад байгууллагууд,
- Тусгай бэлтгэл бүхий нисэх, төмөр зам, авто тээврийн тасаг, төвүүд, тусгай албад, боловсролын ба эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, дүн шинжилгээ, шүүхийн шинжилгээ, цэргийн эмнэлэг, цэргийн барилгын байгууллагууд, тус албаны үйл ажиллагааг дэмжих зориулалттай сувилалын болон бусад байгууллага зэрэг болно.

ОХУ-ын Аюулгүй байдлын алба нь дарга, 2 нэгдүгээр орлогч дарга, 3 орлогч даргатай. Төв аппарат нь дараах албад, хэлтэсүүдтэй. Үүнд:

1. Сөрөх тагнуулын алба
 - Сөрөх тагнуулын ажиллагааны газар
 - Сөрөх тагнуулын ажиллагааны зохицуулалт, шинжилгээний газар
 - Тусгай арга хэмжээг удирдах газар
 - Объектад хийх сөрөх тагнуулын удирдах газар
 - Мэдээллийн аюулгүй байдлын төв
 - Цэргийн сөрөх тагнуулын газар

⁹⁴Положение о Федеральной службе безопасности и ее структурах

2. Үндсэн хуулийн байгууллыг хамгаалах ба терроризмтай тэмцэх алба
 - Терроризм ба улс төрийн хэт даврагч хөдөлгөөнтэй⁹⁵ тэмцэх газар
 - Үндсэн хуулийн байгууллыг хамгаалах газар
 - Терроризмын эсрэг төв
 - Олон улсын терроризмтай тэмцэх газар
 - Зохион байгуулалт-оператив удирдлагын газар
 - Оператив-эрэн сурвалжлах газар
3. Шинжлэх ухаан-техникийн алба
 - Тусгай холбооны газар
 - Мэдээлэл, тусгай холбоог хамгаалах төв
 - Зэвсэг, цэргийн ба тусгай техникийн захиалга, хангамжийн газар
 - Оператив-техникийн арга хэмжээний удирдлагын газар
 - Мэдээллийн технологийн эрдэм шинжилгээний хүрээлэн
 - Эрдэм шинжилгээний төв
4. Эдийн засгийн аюулгүй байдлын алба
 - Аж үйлдвэрийн сөрөх тагнуулын ажиллагааг удирдах газар
 - Тээврийн сөрөх тагнуулын ажиллагааг удирдах газар
 - Санхүү-зээлийн тогтолцооны сөрөх тагнуулын ажиллагааг удирдах газар
 - Дотоод хэргийн яам, Онцгой байдлын яам, Хууль зүйн яамны сөрөх тагнуулын ажиллагааг удирдах газар
 - Зохион байгуулалт-шинжилгээний удирдах газар
 - Хил дамнасан дамын наймаа, хууль бус мансууруулах бодисны эргэлттэй тэмцэх газар
 - Захиргааны алба
5. Оператив мэдээлэл, олон улсын харилцааны алба
 - Оператив мэдээллийн газар
 - Дүн шинжилгээний газар
 - Стратеги төлөвлөлтийн газар
 - Нээлттэй мэдээллийн газар
 - Олон улсын хамтын ажиллагааны газар
6. Хүний нөөц-зохион байгуулалтын алба
 - Тусгай бүртгэлийн газар
 - Зохион байгуулалт-төлөвлөлтийн газар
 - Хүний нөөцийн газар
7. Үйл ажиллагаа хангах алба
 - Санхүү-эдийн засгийн газар
 - Материал-техник хангамжийн газар
 - Их барилгын газар
8. Хяналтын алба
 - Байцаагчийн газар
 - Оператив-эрэн сурвалжлах ажлыг мэдээллээр хангах газар
 - Хяналт шалгалтын газар
9. Хилийн алба
 - Холбооны аюулгүйн албаны нийгэм-хангамжийн алба зэрэг болно.

⁹⁵Политический экстремизм

Түүнчлэн Аюулгүй байдлын албаны шууд удирдлаганд 9 дүгээр газар буюу дотоод аюулгүй байдлын газар, мөрдөн байцаах газар, хэрэг эрхлэх газар, гэрээ-эрх зүйн газар зэрэг 10 гаруй газар бий.

“Холбооны аюулгүй байдлын албаны тухай” Холбооны хуулийн 13 дугаар зүйлд заасны дагуу ОХУ-ын Аюулгүй байдлын алба нь маш өргөн эрх эдэлдэг. Тухайлбал, агентууд ажиллуулах, тагнуул, сөрөх тагнуул, терроризмтай тэмцэх ажиллагаанд тусгай арга, хэрэгсэл ашиглах, алан хядах үйл ажиллагааг таслан зогсоох зорилгоор тусгай ажиллагаа (оператив-байлдааны) явуулах, ОХУ-ын аюулгүй байдалд аюул занал учруулсан тохиолдолд ОХУ-ын нутаг дэвсгэрийн гадна байгаа алан хядагчид, тэдний баазыг устгахад тусгай хүчин, байлдааны зэвсэг хэрэгсэл ашиглах, хүч хэрэглэх эрхтэй.

Түүнчлэн тус байгууллагын үйл ажиллагааны хүрээнд хамаарах гэмт хэргийн хэрэг бүртгэл, урьдчилсан мөрдөн байцаалт явуулах, нийгмийн аюултай үйлдэл хийгдсэн, хийгдэж байгаа тохиолдолд иргэдийн орон байр, газар, талбай болон өмчийн хэлбэрээс үл хамааран албан газар, байгууллагт саадгүй нэвтрэх, гэмт хэрэг үйлдсэн гэж сэжиглэх хангалттай үндэслэл байгаа нөхцөлд иргэд, албан тушаалтны биеийн байцаалтыг шалгах эрхтэй.

Мөн тус Алба нь ОХУ-ын аюулгүй байдалд аюул занал учруулахуйц нөхцөл байдал, шалтгааныг бий болгохгүй байх, өөрийн үйл ажиллагааны хүрээнд хамаарах гэмт үйлдлийн талаар ийм үйлдэл гаргахгүй байхыг албан ёсоор анхааруулах зэрэг урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах эрхтэй юм.

Оросын Аюулгүй байдлын албаны үйл ажиллагаанд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч, Холбооны Хурал, Засгийн газар, шүүхийн байгууллагууд ОХУ-ын Үндсэн хууль, үндсэн хуулийн дагалдах хуулиуд, холбооны хуулиудаар зохицуулсан эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хяналт тавьдаг байна.

Америкийн Нэгдсэн Улс

2001 онд есдүгээр сарын 11-ний үйл явдлын дараа АНУ-ын хамгийн гол терроризмтай тэмцэх байгууллага болох Дотоодын аюулгүй байдлын яам байгуулагджээ. Мөн хамгийн том хоёр тусгай албад болох Тагнуулын төв газар болон Холбооны мөрдөх товчооны хүчний харьцааг өөрчлөх зорилготой Үндэсний сөрөх тагнуулын зөвлөлийг байгуулжээ.

Одоогийн байдлаар АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн дэргэд зөвлөлдөх байгууллага болох Үндэсний сөрөх тагнуулын зөвлөл, Тагнуулын үйл ажиллагааны зөвлөлдөх зөвлөл гэсэн хоёр байгууллага болон захиргааны байгууллага болох Захиргаа- санхүүгийн газар гэсэн бүтцүүд ажилладаг.

АНУ-ын тагнуулын байгууллагуудын системд үндсэн 15 бүтцийн байгууллага байна:

- Тагнуулын төв газар
- Дотоодын аюулгүй байдлын яамны Эргийн хамгаалалтын Тагнуул
- Батлан хамгаалах яамны агентлагууд:
 - Гүйцэтгэх сөрөх тагнуулын департамент
 - Цэргийн тагнуулын агентлаг
 - Үндэсний аюулгүй байдлын агентлаг
 - Гео орон зайн тагнуулын үндэсний агентлаг
 - Зайны тандалтын үндэсний газар

Мөн яамны албад:

- Армийн тагнуул

- Тэнгисийн цэргийн тагнуул
- Агаарын цэргийн тагнуул
- Тэнгисийн явган цэргийн тагнуул
- Хууль зүйн яамны Холбооны мөрдөх товчоо
- Сангийн яамны Тагнуулын дэмжлэгийн офис
- Төрийн департментын Тагнуул, шинжилгээний товчоо
- Нууц алба (Сангийн яамны харьяа энэ алба нь ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч, тэдний гэр бүл, Засгийн газрын албан ёсны төлөөлөгчид, Засгийн газрын барилга, байгууламжуудын хамгаалалтыг хариуцдаг).

Зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх гол байгууллага болох Холбооны мөрдөх товчооны үйл ажиллагааны талаар тодруулан авч үзье.

Холбооны мөрдөх товчоо нь Холбооны Засгийн газрын тэргүүлэх мөрдөн шалгах газар бөгөөд АНУ-ын хууль зүйн яамны (US Department of Justice) системд багтана. (*Хууль зүйн яам нь манай Улсын Ерөнхий прокурорын газартай аналог*). АНУ-ын Ерөнхий прокурорын (US Attorney General) удирдлаганд байдаг. 1908 онд байгуулагдсан.

Холбооны мөрдөх товчооны ажлыг Захирал удирдана. 1976 онд батлагдсан Public Law 94-503 ёсоор Захирлыг АНУ-ын Ерөнхийлөгч Сенаттай зөвшилцсөний үндсэн дээр 10 жилийн хугацаагаар томилно.

Холбооны хууль тогтоомжоор Холбооны мөрдөх товчоонд хариуцуулсан бөгөөд холбооны бусад байгууллагуудын хариуцаагүй эрэн сурвалжлах, мөрдөн шалгах үйл ажиллагааг эрхэлдэг. Холбооны мөрдөх товчооны хариуцах үйл ажиллагааны хүрээг холбооны хууль, Ерөнхийлөгч болон Ерөнхий прокурорын актуудаар тодорхойлдог бөгөөд нийтдээ 200 гаруй төрлийн гэмт хэргийг хамарна.

Холбооны мөрдөх товчооны үйл ажиллагааны үндсэн хүрээ нь:

- Терроризмтай тэмцэх
- Зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх
- Сөрөх тагнуулын ажил
- Хар тамхины наймаатай тэмцэх
- “Цагаан захтны” гэмт хэрэг
- Иргэний эрхийн зөрчлийг мөрдөх
- Хувь хүний эсрэг хүнд гэмт хэрэгтэй тэмцэх зэрэг болно.

АНУ-ын үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалахтай холбоотой мөрдөх үйл ажиллагаа болон шуурхай арга хэмжээг гүйцэтгэхдээ Холбооны мөрдөх товчоо нь **сөрөх тагнуулын байгууллага маягаар** ажилладаг. Ерөнхийлөгчийн 1981 онд гаргасан зарлигаар (United States Intelligence Activities. Executive Order 12333, December 4, 1981) Холбооны мөрдөх товчоо нь Тагнуулын ерөнхий газар, Батлан хамгаалах яамыг оролцуулаад АНУ-ын засгийн газрын бүх байгууллагуудын сөрөх тагнуулын үйл ажиллагааг зохицуулна. 1983 оноос Ерөнхий прокурорын шийдвэрээр терроризм болон АНУ-ын дотоодын аюулгүй байдалд заналхийлж байна гэж сэжиглэгдэж буй бүлэглэлүүдийн үйл ажиллагааг тагнан мөрдөх эрхтэй болсон байна.

Зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, эдийн засгийн гэмт хэрэг, хар тамхи болон эрүүгийн бусад хэрэгт холбогдох хууль зөрчсөн үйл ажиллагааг мөрдөхдөө Холбооны мөрдөх товчоо нь **эрүүгийн эрэн сурвалжлах байгууллага** маягаар ажиллана.

Холбооны мөрдөх товчооны бас нэг чухал үүрэг нь Холбооны засгийн газрын байгууллагуудын тодорхой албан тушаалд нэр дэвшигчдийг шалгах явдал байдаг.

Тухайлбал, цөмийн энерги, зэвсгийн хэргийг хариуцдаг Эрчим хүчний яам, Цөмийн энергийн асуудлыг зохицуулах комисс, Хууль зүйн яам, холбооны шүүгчид, Цагаан ордны аппаратад ажиллах хүмүүс юун түрүүн хамаарна.

Холбооны мөрдөх товчооны гүйцэтгэх ажилтныг тусгай агент гэж нэрлэх ба хууль хэрэгжүүлэх байгууллагын (law enforcement agency) ажилтнуудын адил эрхтэй байна, тухайлбал, зэвсэг хэрэглэх, сэжигтнийг саатуулах, шүүхийн зөвшөөрөлтэй тохиолдолд баривчлах, нэгжих, хураан авах, цахим ажиглалт хийх, сонсох төхөөрөмж ашиглах болон хуулиар шүүхээс зөвшөөрөл авах шаардлагагүй гүйцэтгэх ажиллагаа явуулах зэрэг эрхтэй.

Холбооны мөрдөх товчооноос явуулах мөрдөх ажиллагааны журам нь холбооны эрүүгийн болон процессийн хуулиуд, АНУ-ын Дээд шүүхийн хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэрүүд, Ерөнхийлөгч болон Ерөнхий прокурорын зарлиг, заавар, журмаар тодорхойлогдоно.

Холбооны мөрдөх товчооны бүх мөрдөн шалгах, гүйцэтгэх ажиллагаа нь холбооны прокуроруудын ерөнхий удирдлагаар явах ба олон гүйцэтгэх ажил нь Холбооны мөрдөх товчооны холбогдох удирдлага болон холбооны прокурорын аль алины нь зөвшөөрлөөр гүйцэтгэгддэг.

Холбооны мөрдөх товчоо нь олон салбартай, хатуу төвлөрсөн биш байгууллага юм. АНУ-ын олон хотуудад салбар нь байх бөгөөд бүс нутгийн 4 төвтэй, тухайлбал Компьютер хангамжийн хоёр, Мэдээллийн технологийн хоёр Бүсийн төв байдаг. Маш нягт холбоотой ажилладаг 2 байгууллага нь Хууль зүйн яамны харьяа Хар тамхины наймааны тагнуулын мэдээллийн үндэсний төв (National Drug Intelligence Center) болон Тагнуулын мэдээллийн төв (DEA El Paso Intelligence Center) юм.

Зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, хар тамхины наймаа, терроризмтай тэмцэх ажил олон улсын шинж чанартай болсон тул Холбооны мөрдөх товчоо нь энэ чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааны хөтөлбөрүүдэд идэвхтэй оролцдог. АНУ-ын олон ЭСЯ-дад Холбооны мөрдөх товчооны төлөөлөгчид энэ чиглэлийн хамтын ажиллагааг хариуцан Эрх зүйн атташегаар ажилладаг. Атташе нь суугаа орныхоо хууль хяналтын байгууллагуудтай харилцан сонирхсон асуудлаар холбоо тогтоон ажиллах үүрэгтэй. Ийм атташе ажилладаг орнуудад суугаа орны зөвшөөрөлтэйгээр, АНУ-ын Төрийн департаменттай зохицсоны дагуу Холбооны мөрдөх товчооноос уг орны нутаг дэвсгэрт мөрдөх үйл ажиллагаа явуулж болдог.

Холбооны мөрдөх товчооны Эрүүгийн мөрдөн байцаах газрын Олон улсын харилцааны хэлтэс нь гадаадад суугаа Холбооны мөрдөх товчооны ажилтнуудын асуудлыг хариуцдаг. Энэ хэлтэс мөн Интерпол, гадаад орнуудын цагдаа, аюулаас хамгаалах албадын төлөөлөгчид, гадаад орнуудын хууль хяналтын байгууллагуудтай харилцах ажлыг хариуцдаг.

Холбооны мөрдөх товчоо нь мөн өөрийн улсын бүх хууль хяналтын байгууллагуудын хамтын ажиллагааг хариуцаж, тэдэнд арга зүйн туслалцаа үзүүлдэг. Холбооны мөрдөх товчооны Академид цагдаагийн байгууллагын ажилтнууд сургалтанд хамрагддаг. Холбооны мөрдөх товчооноос жил бүр улсын хэмжээний гэмт хэргийн төлөв байдлын талаарх илтгэлийг хэвлэн нийтэлдэг. Бүх түвшний цагдаагийн байгууллагууд Холбооны мөрдөх товчооны бүртгэлийн картотек, хурууны хээний карт болон Холбооны мөрдөх товчооны Гэмт хэргийн талаарх мэдээллийн үндэсний төвийн мэдээлэлд холбогдож болдог байна. Мөн Холбооны мөрдөх товчооны криминалистикийн лабораториудад цагдаагийн байгууллагуудын хүсэлтээр экспертиз хийж болдог.

Цагдаагийн алба. АНУ-д нэгдсэн цагдаагийн байгууллага байхгүй. Штат бүр нь бие даасан цагдаагийн газартай бөгөөд эдгээр нь штат бүрд зохион байгуулалт нь ялгаатай, хоорондоо хамааралгүй байна. Мөн томоохон хотууд, хүн ам суурьшсан газрууд өөр өөрийн цагдаагийн байгууллагатай байна. Холбооны хэмжээнд мөн хууль сахиулах байгууллагууд байна, Холбооны мөрдөх товчоо, Хар тамхитай тэмцэх газар, холбооны маршалууд гэх мэт. АНУ-ын холбооны тогтолцооны зарчим нь орон нутгийн засгийн байгууллагууд нь муж улсын засгийн байгууллагуудаас хамааралгүй, муж улсуудын засгийн байгууллагууд нь Холбооны засгийн газраас хамааралгүй байдагтай адилаар цагдаагийн байгууллага нь мөн харилцан бие биенээсээ хамааралгүй ажиллана. АНУ-д цагдаагийн байгууллагын доорх систем байна:

1. Хот, суурин газрын цагдаагийн байгууллага
2. Тойргуудад шериф, шерифээр толгойлуулсан цагдаагийн байгууллага
3. Муж улсуудын цагдаагийн бүтэц
4. Холбооны засгийн газрын цагдаагийн байгууллагууд (Хууль зүйн яам, Шуудангийн яам, Сангийн яам, Дотоод хэргийн яам, Батлан хамгаалах яам зэрэг яамдын бүтцэд байдаг).

Цагдаагийн байгууллагуудын гол ачаалал нь муж улс, хотууд, орон нутгийн цагдаагийн байгууллагуудад оногдох бөгөөд эдгээр байгууллагыг толгойлох комиссар, шеф, шерифийг голчлон хотын дарга юмуу орон нутгийн хууль тогтоох байгууллагаас томилдог. Зарим тохиолдолд, ялангуяа, орон нутгийн цагдаагийн дарга болох шерифийг нутгийн иргэдийн бүх нийтийн санал асуулгаар ч томилдог тохиолдол бий.

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг бүх орон даяар тогтоосон хууль тогтоомж байхгүй бөгөөд муж улс, хот, орон нутгийн хууль тогтоох актуудаар зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны нь хууль, эрх зүйн үндэс тогтоогдоно. Мөрдөн шалгах ажиллагааны хэм хэмжээг муж улсын болон холбооны эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль тогтоомжоор зохицуулах бөгөөд хууль хэрэгжүүлэх байгууллагуудын дотоодын журам, тогтоомжуудаар нарийвчлан зохицуулна. Цагдаагийн мөрдөн шалгах ажиллагааны ихэнх хэсэг нь шүүхийн хяналтан доор явагдана. Жишээлбэл, баривчлах, нэгжих, эд хөрөнгө хураан авах, телефон яриаг сонсох, электрон ажиглалт явуулахын тулд цагдаагийн байгууллага уг үйлдлээ гарцаагүй үндэслэлтэй гэдгийг тангараглан нотолж шүүгч-магистратаас зөвшөөрөл авна. Холбооны хэмжээнд бол баривчлах, нэгжих үйл ажиллагаа явуулахын тулд АНУ-ын Магистратаас зөвшөөрөл авна, чагнах болон электрон ажиглалт хийх зөвшөөрлийн бол зөвхөн хангалттай үндэслэлтэй бөгөөд холбооны прокурор дэмжсэн тохиолдолд АНУ-ын холбооны Тойргийн шүүгчээс (US District Judges) авна. АНУ-ын Магистрат нь (US Magistrates) холбооны тойргийн шүүхүүдэд шүүхийн өмнөх процессийг хариуцан ажилладаг шүүгчид юм.

Шүүх дээр хэргийг авч хэлэлцэх үед мөн цагдаагийн мөрдөн шалгах ажилд шууд бус хяналт тавигддаг. Шүүхээр хэлэлцэх үед цагдаагийн мөрдөн шалгах ажиллагаагаар бүрдүүлсэн буруутгах үндэслэл баталгаа нь хууль болон Дээд шүүхээс тогтоосон мөрдөн байцаах ажиллагааны журмыг зөрчин бүрдүүлэгдсэн болох нь тогтоогдвол шүүх хэргээс уг баталгааг хасч, уг хэргийг хангалттай үндэслэлгүй гэж үзэн хааж болдог. Жишээлбэл, сэжигтнийг цагдаагийн газарт байцаахдаа өмгөөлөгч байлцуулаагүй, орон байр, автомашинд нэгжлэг хийх зөвшөөрөл нь зохих ёсоор бүрдээгүй гэх мэт. АНУ-д хэргийг нэмэлт мөрдөн байцаалтанд буцаадаггүй болон мөрдөн шалгах ажиллагаанд шүүхийн зүгээс ийнхүү хатуу хяналт тавьдаг нь цагдаагийн үйл ажиллагааны сахилга батад хүчтэй нөлөөлдөг байна.

Бусад байгууллагууд. Холбооны мөрдөх товчооноос гадна Хууль зүйн яамны бас нэг чухал агентлаг нь хар тамхины хууль бус эргэлтээс сэргийлэх, хянах үүрэг бүхий Хар тамхитай тэмцэх агентлаг юм. Сангийн яамны харьяанд согтууруулах ундаа, тамхи, галт

зэвсэг, тэсрэх бодисийн эргэлтийн зөрчилтэй тэмцэх чиг үүрэг бүхий Согтууруулах ундаа, тамхи, галт зэвсгийн товчоо, контрбандын хэргийг мөрддөг Гаалийн алба байдаг.

Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс

БНХАУ-ын Улсын аюулгүй байдлын яам. Тус яам нь БНХАУ-ын гадаад болон дотоод тагнуулын гол алба юм. Яамны үндсэн үйл ажиллагааны чиглэл нь:

- Улсынхаа нутаг дэвсгэрт сөрөх тагнуулын үйл ажиллагаа эрхлэх, гадаадын тусгай албадын зүгээс БНХАУ-ын эсрэг явуулах хорлон сүйтгэх үйл ажиллагаанаас сэргийлэх, таслан зогсоох
- Хятад улсын болзошгүй сөргөлдөгчидтэй холбоотой тагнуулын мэдээлэл цуглуулах
- Бүх салбарын, түүний дотор цэргийн болон цэргийн техникийн хүрээнд гадаадын тэргүүлэх технологийг олж авах
- Гадаад бодлого, бизнес, худалдаанд улсын ашиг сонирхлыг хамгаалах
- Олон улсын терроризмын эсрэг тэмцэх, дотоодод салан тусгаарлах үйл ажиллагаа, шашны экстремизмтэй тэмцэхэд оролцох
- Хилийн чанадад байгаа хятад оюутнууд болон диссидентүүдийг хянах
- Улсын хил хамгаалахад оролцох зэрэг болно.

Бүтцийн хувьд дараах товчоодоос бүрдэнэ:

- Нэгдүгээр товчоо - Хятадын нутаг дэвсгэр дэх агентурын тагнуул
- Хоёрдугаар товчоо - Хилийн чанад дахь тагнуулын ажиллагаа
- Гуравдугаар товчоо - Хонконг, Макао, Тайвань дахь үйл ажиллагаа
- Дөрөвдүгээр товчоо - Оператив-техникийн хангамж
- Тавдугаар товчоо - Яамны бүс нутгийн салбаруудыг зохицуулах
- Зургаадугаар товчоо - Сөрөх тагнуул
- Долоодугаар товчоо - Тагнуулын мэдээлэл боловсруулах, анализ хийх
- Наймдугаар товчоо - Орчин үеийн олон улсын харилцааны институт
- Есдүгээр товчоо - дотоод аюулгүй байдал, арми дахь онцгой тасгуудын ажиллагааг зохицуулах
- Аравдугаар товчоо - Шинжлэх ухаан, техникийн мэдээ цуглуулах
- Арваннэгдүгээр товчоо - Радиоэлектрон тагнуул, компьютерийн аюулгүй байдал
- Гадаад харилцааны товчоо
- Мэдээллийн Синьхуа агентлаг.

БНХАУ-ын Нийгмийн аюулгүй байдлын яам. Тус яам нь хэв журам сахиулах, зарим төрлийн эрүүгийн гэмт хэргийг мөрдөх, хилийн хяналт, гал түймэртэй тэмцэх, терроризмтай тэмцэх, хар тамхитай тэмцэх, улсын мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах зэрэг ажлыг эрхэлнэ.

Яамны үндсэн чиг үүрэг нь:

- Нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах асуудлыг судлах, төлөвлөх, бодлогыг тодорхойлох, холбогдох хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулах; орон даяар нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах ажлыг удирдах, хянах, шалгах;
- Улсын дотоодод аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журамд хор учруулах, тогтвортой байдалд нөлөөлөх үйл явдалд мониторинг хийх; орон нутгийн нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах байгууллагуудын нийгмийн хэв журмын эсрэг гэмт хэргийг мөрдөн шалгалт хийж буйд хяналт тавих, удирдлагаар хангах; иргэний оршин суух бүртгэл, иргэний үнэмлэх олголт, буу зэвсэг, аюултай эд зүйлсийн бүртгэлд хяналт тавих;
- Мөрдөн байцаах үйл ажиллагааг удирдах, зохион байгуулах, нийгмийн хэв журам, олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй үйл явдалтай холбоотой мөрдөн

шалгах үйл ажиллагаа явуулах; террорист үйл ажиллагаатай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг удирдах;

- Хил нэвтрэх боомтуудад хилийн шалгалтыг хэрэгжүүлэх, Хятадын иргэншлийн асуудал хяналт тавих; гал түймрийн аюулаас хамгаалах ажлын гүйцэтгэл, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн аюулгүй байдал хангах ажил, тээврийн хэрэгслийн бүртгэл, тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийн үнэмлэх олгох зэрэг ажилд хяналт тавих, удирдах;
- Орон нутгийн нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах байгууллагуудын зүгээс төрийн болон олон нийтийн байгууллагууд, онцгой чухал объектуудыг хамгаалах үүргээ биелүүлэх болон иргэдийн байгууллагуудын зүгээс нийгмийн хэв журам алдагдахаас сэргийлэх ажлыг удирдах, хянан шалгах;
- Орон нутгийн нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах байгууллагуудын эрүүгийн шийтгэлийг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдах, хянах;

Яамны бүтцэд:

- Цагдаагийн газар
- Эдийн засгийн гэмт хэргийг мөрдөх газар
- Олон нийтийн хэв журмын газар
- Хилийн хяналтын газар
- Эрүүгийн хэргийг мөрдөх газар
- Иммиграцийн хяналтын газар
- Галын аюулгүй байдлын газар
- Цагдаагийн хамгаалалтын газар
- Нийтийн мэдээллийн сүлжээний аюулгүй байдалд хяналт тавих газар
- Шорон, хамгаалалттай засан хүмүүжүүлэх байгууллагын газар
- Тээврийн газар
- Хар тамхитай тэмцэх газар
- Терроризмтай тэмцэх газар болон Тамгын, Боловсон хүчний, Сурталчилгааны, Гадаад харилцааны, Шинжлэх ухаан, техникийн зэрэг газруудтай.

Монгол Улс

Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.4.4-д “Монгол Улсын иргэнийг үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргээс хамгаалах орчин, нөхцөлийг сайжруулна” гэж заасан.

Манай улс НҮБ-ын Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бодисын хууль бус эргэлтийн эсрэг Венийн конвенци болон Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг Палермогийн конвенцид нэгдэн орсон бөгөөд эдгээр конвенцийн дагуу хүний наймаа, мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бодис, зохион байгуулалтаар гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, түүнтэй тэмцэх, энэ талаар улс орны хэмжээнд тодорхой арга хэмжээ ажиллах үүргийг хүлээсэн билээ.

Одоо манай улсад зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийг цагдаагийн болон тагнуулын байгууллага, Авлигатай тэмцэх газар Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хуульд заасан харьяаллын дагуу хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд зааснаар Тагнуулын байгууллага Эрүүгийн хуулийн тусгайн ангид заасан 20 төрлийн гэмт хэрэгтэй, Авлигатай тэмцэх газар 8 төрлийн гэмт хэрэгтэй, Цагдаагийн байгууллага Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан 182 төрлийн гэмт хэрэгтэй тус тус тэмцэх чиг үүрэгтэй байна. Цагдаагийн байгууллагын харьяаллын 182 төрлийн гэмт хэргээс 30 гаруй нь хар тамхи, хүний наймаа, мөнгө угаах зэрэг үндэстэн дамнасан, зохион байгуулалттай шинжтэй, гол төлөв нууц далд аргаар үйлдэгддэг манай улсын хувьд шинэ төрлийн гэмт хэргүүд байдаг.

Гэтэл сүүлийн жилүүдэд хүний наймаа, мөнгөн угаах, хар тамхины, албан тушаалын зэрэг зохион байгуулалттай шинжтэй, нууц далд аргаар үйлдэгддэг гэмт хэрэг ихээр үйлдэгдэн гэмт хэргийн гаралт эрс нэмэгдэж, энэ төрлийн гэмт хэргийг үйлдэх арга улам нарийсч, үндэстэн дамнасан шинжтэй болж байгаа нь Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдалд аюул учруулах хэмжээнд хүрч байгаа боловч зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй байгууллагуудын чиг үүрэг тус тусдаа, гэмт хэрэгтэй тэмцэх боломж хүний нөөц, санхүү, эдийн засаг, техник хэрэгсэл, бүтэц, зохион байгуулалтын хувьд хангалтгүй байсаар байна. Иймд цаашид шинэ түвшинд шинэ арга барил, шинэ бодлогоор энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Өнөөгийн байдлаар үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллагуудын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт нь “Тагнуулын байгууллагын тухай”, “Цагдаагийн байгууллагын тухай”, “Гүйцэтгэх ажлын тухай”, “Үндэсний аюулгүй байдлын тухай”, “Эрүүгийн хууль”, “Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль”, “Авлигын эсрэг хууль”, “Терроризмтай тэмцэх тухай”, “Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай /Шинэчилсэн найруулга/ зэрэг хуулийн дагуу хийгдэж байна.

Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх асуудлаарх дэлхийн болон бүс нутгийн олон улсын байгууллагын зөвлөмж, тайлан, судалгааны материалын товч жагсаалт

1. Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ-ын Конвенцийг хэрэгжүүлэх талаар хууль тогтоох байгууллагуудад зориулсан удирдамж. (Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime) <http://www.unodc.org/>
2. Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ-ын Конвенц, түүний протоколуудыг хэрэгжүүлэхэд улс орнуудад үзүүлэх техник тусламж. НҮБ-ын Мансууруулах бодис, гэмт хэрэгтэй тэмцэх газрын нарийн бичгийн дарга нарын газрын илтгэл. (Оказание государствам технической помощи в осуществлении Конвенции Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности и протоколов к ней). <http://www.crime.vl.ru/>
3. НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлийн 1373 (2001) дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой олон улсын тэргүүний туршлага, төрөлжсөн хууль ба стандартын талаарх лавлах. (**The directory of international best practices, codes and standards relevant to the implementation of Security Council resolution 1373 (2001)**). <http://www.un.org/>
4. НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлийн 1624 (2005) дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой олон улсын ашигтай арга, төрөлжсөн хууль ба стандартын талаарх лавлах. (**The directory of international good practices, codes and standards relevant to the implementation of Security Council resolution 1624 (2005)**). <http://www.un.org/>
5. Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ-ын Конвенцийн хэрэгжилтийн талаарх НҮБ-ын гишүүн орнуудын тайлан. (**Country reports**) <http://www.un.org/>
6. Терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх ФАФТ-ын⁹⁶ тусгай зөвлөмж. <http://www.mongolbank.mn>

⁹⁶“Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх байгууллага” (Financial Action Task Force буюу ФАТФ)

7. Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ-ын Конвенцид оролцогч орнуудын Бага хурлын материалууд. (Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto). <http://www.unodc.org/>
8. Зохион байгуулалттай гэмт хэргийн аюул, заналын үнэлгээ. Европол.2013. (Organised Crime Threat Assessment (SOCTA 2013). www.europol.europa.eu
9. Европын Холбоон дахь терроризмын нөхцөл байдал ба хандлага. Европол.2013. (EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT 2013). www.europol.europa.eu

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль. УБ., 1992 он
2. Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал. УБ., 2010 он
3. Үндэсний аюулгүй байдлын тухай. 2001 он
4. Тагнуулын байгууллагын тухай. 1999 он
5. Цагдаагийн байгууллагын тухай. 1993 он
6. Гүйцэтгэх ажлын тухай. 1997 он
7. Эрүүгийн хууль. 2002 он
8. Терроризмтай тэмцэх тухай хууль. 2004 он
9. Авлигын эсрэг хууль. 2006 он
10. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай /Шинэчилсэн найруулга/. 2013 он
11. НҮБ-ын Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенц. 2002 он
12. Constitution and General Regulations of the ICPO-Interpol.
13. Interpol. <http://www.interpol.int/>
14. Today's FBI: Facts & Figures, 2013-2014. <http://www.fbi.gov>
15. Federal Intelligence Service Act. www.bnd.bund.de/
16. *Responsibilities and structure of Public Security Agencies in CHINA.* <http://www.mps.gov.cn/English/>
17. Central People's Government of the People's Republic of China. <http://english.gov.cn/>
18. Федеральный закон "О федеральной службе безопасности". <http://www.fsb.ru/>
19. Федеральный закон "Об оперативно-розыскной деятельности". <http://www.fsb.ru/>
20. Положение о Федеральной службе безопасности и ее структурах. <http://www.fsb.ru/>
21. BND-information-Brochure (in German). <http://www.bnd.bund.de/>
22. Сокол В.Ю. Особенности деятельности Ведомства по охране конституции Германии по выявлению экстремистских и террористических преступлений. CyberLeninka.ru
23. Спецслужбы Германии / Секретные службы. k2x2.info
24. Структура ФСБ: Центральный аппарат. <http://www.agentura.ru/>